

PARADIGMA AJUTORULUI DE STAT ÎN CONDIȚIILE CRIZEI FINANCIARE MONDIALE

*Dr., conf. univ. Ion MAXIM,
dr., conf. univ. Victoria GANEA.*

STATE AID PARADIGM IN THE CONDITION OF WORLD FINANCIAL CRISES

The world-wide financial crisis affected deeply the international economic system and the Republic of Moldova is not an exception. The state, being requested to intervene in the economy for covering the consequences of the crisis, takes some actions in the form of state aid granting, that are not always in line with the competition policy and, in this framework, we can talk about new coordinates of the competition policy in conditions of the international crisis.

În pofida integrării modeste a sectorului financiar din Republica Moldova în sistemul financiar mondial, economia națională începe să simtă impactul crizei financiare mondiale. Primele semne ale crizei, identificate deja în toamna anului 2008, au fost confirmate statistic în primul trimestru al anului 2009 și s-au manifestat în special prin reducerea substanțială a transferurilor bănești de peste hotare de la muncitorii originari din Moldova.

Reducerea remitențelor a generat scăderea cererii interne, a importurilor și producerii autohtone, precum și a exportului producției autohtone pe piețele externe. Suntem conștienți de faptul că o creștere economică în perioada 2001-2008 era bazată pe consum. Astfel, ponderea consumului în PIB în anul 2008 a atins circa 113 la sută, situație caracteristică pentru țările dependente de remitențele de peste hotare. Cererea internă a avut un rol deosebit în relansarea creșterii economice din 2000 până în 2008, iar creșterea consumului intern a fost determinată de creșterea transferurilor de peste hotare.

Analiza remitențelor în Republica Moldova ne permite să constatăm că rata de creștere anuală a acestora a fost de circa 37 la sută, fapt ce-a mărit considerabil capacitatea de cumpărare a cetățenilor. Oferta internă de produse nu a putut face față creșterii excesive a cererii și, în consecință, a sporit semnificativ volumul importului. Acesta, la rândul său, a generat majorarea veniturilor bugetare în

baza taxelor de import, astfel acumulându-se resurse publice importante necesare pentru exercitarea funcțiilor statului.

Creșterea economică bazată pe consum a fost supusă unor critici dure în perioada respectivă pentru caracterul său instabil și vulnerabil față de factorii exteriori. În acest context, se vorbește de o creștere economică bazată pe investiții, dar pentru realizarea acesteia este nevoie de promovarea unei politici economice care să contribuie la atingerea obiectivului respectiv, statul urmând să intervină echilibrat și cu efecte negative minime asupra concurenței.

Asigurarea unei creșteri economice durabile, bazate pe investiții, în mod necesar presupune efectuarea unor reforme în ceea ce privește reglementarea mediului de afaceri pentru a atrage investiții și a ocupa poziții cât mai înalte în clasamentul internațional al mediului de afaceri. Astfel, în raportul Doing Business 2010, Moldova ocupă locul 94 din 183 economii, cu paisprezece poziții mai sus decât în anul precedent.

Reformarea reglementării mediului de afaceri în vederea asigurării unei creșteri economice bazate pe investiții presupune actualizarea politicii economice a statului, în acest context un rol deosebit revenindu-i politicii statului în domeniul protecției concurenței. Deși pe plan internațional se vorbește de depășirea crizei financiare mondiale, acest lucru încă nu-l putem spune despre Republica Moldova. Conștient de necesitatea unei creșteri economice bazate pe investiții, statul este solicitat să intervină pentru a reduce efectele negative ale crizei, în acest sens experiența altor state fiind binevenită.

Planul european de redresare economică adoptat în 2008 presupune mai multe măsuri orientate spre ieșirea Europei din criză financiară, în baza a două elemente care se sprijină reciproc.

➤ În primul rând, cuprinde măsuri pe termen scurt pentru stimularea cererii, salvarea locurilor de muncă și restabilirea încrederii.

➤ În al doilea rând, implică “investiții inteligente” pentru a determina o creștere mai importantă și o prosperitate durabilă pe termen mai lung.

Măsurile incluse în Planul european de redresare economică urmează a fi examinate minuțios în vederea aplicării acestora în condițiile Republicii Moldova, însă totodată este necesar a evita intervenția publică care ar submina obiectivul acordării ajutoarelor de stat în volum mai mic, dar mai bine orientate. Planul european de redresare economică cuprinde inițiative de aplicare a normelor

privind ajutoarele de stat, însă acestea se vor aplica astfel încât să existe o flexibilitate maximă în soluționarea crizei, menținându-se, în același timp, condiții de egalitate pe piață și evitându-se restricțiile nejustificate ale concurenței.

Măsurile întreprinse în țările afectate anterior de criză, care ar putea fi utile și pentru Republica Moldova, pot fi divizate în câteva grupuri în funcție de scopul urmărit:

➤ Măsuri orientate spre restabilirea sau păstrarea încrederii față de sectorul financiar și asigurarea stabilității acestuia;

➤ Măsuri orientate spre preîntâmpinarea extinderii și adâncirii crizei în sectorul real al economiei naționale;

➤ Măsuri de protecționism.

Realizarea măsurilor date ar putea ridica unele probleme de concurență atât pe plan național cât și la nivel internațional, în special cele legate de oferirea asistenței de stat, acordurile anticoncurențiale per verticală și orizontală, concentrările economice etc. Pornind de la faptul că starea de criză este mult prea diferită de o situație economică normală, în multe cazuri aplicarea legislației concurențiale urmează a fi privită prin prisma examinării în complex a efectelor pe care le poate provoca.

Experiența Uniunii Europene, SUA și altor țări denotă complexitatea problemelor abordate. În multe cazuri măsurile întreprinse de Guverne

în vederea depășirii crizei financiare mondiale au dus la încălcarea legislației concurențiale. Măsurile statului orientate spre asigurarea încrederii față de sistemul financiar și a stabilității sistemului financiar-bancar pot fi materializate într-o serie de acțiuni, precum:

➤ Acordarea garanțiilor de stat pentru obligațiile instituțiilor financiare;

➤ Restructurarea sectorului financiar și bancar în vederea ridicării stabilității acestora;

➤ Modificarea normelor prudențiale;

➤ Recapitalizarea băncilor comerciale și companiilor de asigurări;

➤ Acordarea sprijinului financiar instituțiilor financiare care pot avea deficit de lichidități;

➤ Reglementarea activității agențiilor de rating.

Este incontestabil faptul că măsurile date, necesare pentru depășirea crizei și relansarea economiei, urmează a fi susținute și realizate. Dar este extrem de important ca ele să se întreprindă într-un cadru normativ legal. Restructurarea sectorului financiar și bancar în vederea ridicării stabilității acestora, modificarea normelor prudențiale, recapitalizarea băncilor comerciale și companiilor de asigurări poate crea probleme ce țin de concentrarea excesivă a capitalului.

Acordarea garanțiilor de stat pentru obligațiile instituțiilor financiare și acordarea sprijinului financiar instituțiilor financiare care pot avea un deficit de lichidități, sunt niște măsuri de intervenție directă a statului în economie și, în acest caz, este important ca, în urma lor, să nu se distorsioneze concurența. Statul trebuie să se implice fără discriminări. În cazul aplicării garanțiilor de stat a depozitelor, de exemplu, este necesar ca această măsură să fie accesibilă tuturor instituțiilor financiare care activează pe teritoriul Republicii Moldova și nu numai celor aflate în proprietatea statului.

Agențiile de rating pot influența semnificativ înclinația spre investiții, precum și accesul la finanțarea bancară datorită aprecierii nivelului de risc. În condițiile în care se pretinde o creștere economică durabilă este important ca aceste informații să fie veridice și obiective. Pentru a evita denaturarea datelor, este binevenit ca ratingul companiilor autohtone să fie efectuat de autoritățile publice în condiții de transparență maximă.

Măsurile luate în vederea prevenirii extinderii și adâncirii crizei în sectorul real al economiei naționale pot cuprinde un set de acțiuni care ar include:

➤ Ajutorul de stat acordat întreprinderilor aflate în dificultate;

Cercei, aur, sec. IV–III a. Chr.,
Butor, Grigoriopol

- Subvenționarea ratei dobânzii la creditele bancare;
- Acordarea ajutoarelor de stat sectoriale etc.

Măsuri pentru stimularea economiei au fost întreprinse de majoritatea forțelor economice mondiale. Astfel, în a.2009 SUA a adoptat Legea cu privire la restabilire și investiții, care conține prevederi privind obligativitatea achiziției publice doar a bunurilor industriale și a oțelului produse în SUA. Ulterior această prevedere a fost modificată fiind permisă și achiziția pentru necesități publice a bunurilor produse în țările slab dezvoltate, în acest mod asigurându-se respectarea prevederilor acordurilor internaționale. Asemenea măsuri, probabil ca reacție la cele din SUA, au fost întreprinse și de China, care în noiembrie 2009 a emis o preîntâmpinare pentru autoritățile publice chineze privind necesitatea achiziției publice numai a produselor din China.

La fel, în contextul crizei financiare mondiale, Uniunea Europeană, prin intermediul structurilor sale supranaționale, a intervenit cu diverse reglementări pentru a preveni tentativele statelor membre de a acționa individual și, mai ales, de a începe o competiție a subvențiilor spre a sprijini societățile proprii. Acțiuni individuale nu pot fi eficiente și ar putea afecta în mod grav piața internă a Uniunii Europene. Comisia Europeană a menționat că în momentul acordării de sprijin, luându-se în considerare integral situația economică specifică actuală, este decisiv să se asigure condiții de egalitate pentru societățile europene și să se evite situația în care statele membre ar începe o competiție a

subvențiilor, care nu ar avea un caracter durabil și ar acționa în detrimentul întregii Comunități. Politica în domeniul concurenței are exact acest rol, și în acest context are o importanță deosebită, pentru depășirea crizei.

În condițiile declanșării crizei economice mondiale, Comisia Europeană a adoptat un *Cadru temporar pentru măsurile de ajutor de stat de sprijinire a accesului la finanțare în contextul actualei crize financiare și economice*. Acest cadru oferă statelor membre posibilități suplimentare în domeniul ajutoarelor de stat pentru a face față efectelor limitării creditelor asupra economiei reale. El introduce o serie de măsuri temporare care permit statelor membre să trateze dificultățile excepționale pe care le întâmpină societățile, și în special IMM-urile, în a obține finanțare.

Aceste măsuri provizorii sunt luate în temeiul articolului 87 alineatul (3) litera (b) din tratat, care permite Comisiei să declare ajutoare compatibile cu piața comună pentru a „remedia perturbări grave ale economiei unui stat membru”. Statele membre trebuie să notifice schemele care conțin aceste măsuri, iar odată ce schema este aprobată, pot acorda imediat ajutoare individuale, fără a face o notificare.

Măsurile de asistență provizorie pot fi cumulate cu alte tipuri de ajutoare compatibile sau cu alte forme de finanțare comunitară, cu condiția să fie respectate intensitățile maxime ale ajutorului indicate în orientările sau regulamentele de exceptare pe categorii de ajutoare relevante.

Noi măsuri și modificări temporare ale instrumentelor existente s-au materializat prin următoarele:

1. *Ajutoarele de minimis au fost majorate* de la 200 mii EUR la 500 mii EUR pe societate pentru următorii doi ani (1.1.2008–31.12.2010) pentru a le ajuta întreprinderilor să depășească dificultățile actuale: prezenta măsură de ajutor poate fi aplicată numai schemelor de ajutor. Pentru întreprinderile din domeniul producției primare de produse agricole ajutorul de minimis a fost ridicat de la 3 mii EUR la 15 mii EUR. În cazul în care întreprinderea a primit deja ajutoare de minimis înainte de intrarea în vigoare a acestui cadru temporar, totalul ajutorului și a ajutoarelor de minimis primite nu poate depăși 500 000 EUR între 1.1.2008 și 31.12.2010.

2. *Garanții de stat pentru împrumuturi sub forma unei reduceri a primei de plătit:* IMM-urile pot beneficia de o reducere de maxim 25 la sută din prima anuală de plătit pentru garanții noi, timp de doi ani de la acordarea garanței. În plus, aceste societăți

Cercei, aur, sec. V a. Chr., Balabani, Taraclia

pot aplica o primă stabilită în comunicare pentru încă opt ani. Valoarea maximă a împrumutului nu trebuie să depășească valoarea costurilor salariale totale anuale ale întreprinderii beneficiare. Garanția nu poate depăși 90 la sută din împrumut și poate acoperi atât credite pentru investiții, cât și credite pentru capital de lucru.

3. *Ajutoare sub formă de subvenționare a ratei dobânzii aplicabilă tuturor tipurilor de împrumuturi:* Comisia acceptă să se acorde împrumuturi publice sau private cu o rată a dobânzii cel puțin egală cu rata overnight a băncii centrale la care se adaugă o primă egală cu diferența dintre rata interbancară medie cu scadența de un an și rata overnight medie a băncii centrale în perioada 1.1.2007-30.6.2008, plus prima de risc de credit corespunzătoare profilului de risc al beneficiarului, precum se prevede în Comunicarea Comisiei privind metoda de stabilire a ratei de referință și de scont. Această metodă se poate aplica tuturor contractelor încheiate până la 31 decembrie 2010 și poate acoperi împrumuturile cu orice durată. Ratele reduse ale dobânzii pot fi aplicate pentru plăți ale dobânzii înainte de 31 decembrie 2012.

4. *Ajutoare sub forma unei reduceri a ratei dobânzii pentru credite pentru investiții aferente unor produse care îmbunătățesc în mod semnificativ protecția mediului:* IMM-urile pot beneficia de o reducere a ratei dobânzii de 50 la sută. Rata dobânzii subvenționată se aplică o perioadă de cel mult doi ani de la acordarea împrumutului. Asistența nu poate fi acordată decât pentru fabricarea de produse ce implică adaptarea anticipată la viitoarele standarde comunitare privind produsele care sporesc nivelul de protecție a mediului și care nu au intrat încă în vigoare sau produse ce implică respectarea de standarde mai stricte decât acestea.

5. *O derogare temporară de la Orientările din 2006 privind capitalul de risc:*

- creșterea tranșei de finanțare pe fiecare întreprindere din categoria IMM-urilor vizată de la 1,5 milioane EUR la 2,5 milioane EUR;

- reducerea nivelului minim al participării private de la 50% la 30% (în interiorul și în afara zonelor asistate).

6. *Simplificarea dispozițiilor privind creditele la export pentru a utiliza exceptarea care permite ca riscurile necesionabile („non-marketable risks”) să fie acoperite de stat.*

Condiții pentru aplicarea măsurilor temporare determinate de Comisia Europeană sunt:

➤ toate măsurile se aplică numai întreprinderilor care nu se aflau în dificultate la 1 iulie 2008. Ele se pot aplica întreprinderilor care nu

se aflau în dificultate la acea dată, dar care au început să se confrunte cu greutăți ulterior, ca urmare a crizei financiare și economice mondiale;

➤ măsurile pot fi aplicate până la 31 decembrie 2010;

➤ aceste măsuri temporare nu pot fi cumulate cu ajutoarele de minimis pentru aceleași costuri eligibile. Valoarea ajutorului de minimis primit după 1.1.2008 se deduce din valoarea ajutorului compatibil acordat din același motiv în conformitate cu acest cadru.

Este necesar de menționat, că măsurile de stimulare a economiei se pot solda cu discriminarea agenților economici, limitarea concurenței și crearea tensiunilor pe plan național și internațional. Fiecare stat în condițiile crizei mondiale încearcă să-și protejeze proprii producători, și ca rezultat promovează niște acțiuni anticompetitive. Aceste măsuri anticoncurențiale pot fi modificate sub presiunea politicii externe, alteleori nu.

Măsurile de protecționism întreprinse de state în perioada crizei financiare se pot materializa prin următoarele acțiuni:

➤ Măsuri directe de protecționism la hotar și ridicarea taxelor vamale;

➤ Efectuarea investigațiilor și aplicarea taxelor antidumping;

➤ Instituirea altor bariere instituționale.

Măsurile directe de protecționism la hotar și ridicarea taxelor vamale au fost întreprinse de multe state atât dezvoltate cât și în curs de dezvoltare. Astfel, Federația Rusă a ridicat tarifele vamale la o serie de produse cum ar fi automobilele (30%), producția metalo-feroasă (15%), produse lactate (20%) etc. La fel și Ucraina a introdus taxe suplimentare de import la toate produsele cu excepția celor de importanță strategică, în vederea restabilirii echilibrului balanței de plăți.

În raportul Băncii Mondiale se menționează că în perioada 2008-2009 a crescut semnificativ numărul investigațiilor antidumping cu circa 39 la sută anual. Astfel, statele încearcă prin intermediul acestor măsuri să argumenteze aplicarea taxelor antidumping. Conform acestui raport, SUA și Uniunea Europeană au introdus cele mai multe taxe suplimentare, în special la produsele din China, Federația Rusă, Bielorusia.

Primii pași în acest sens au fost făcuți și în Republica Moldova. Astfel, Organul de investigare a măsurilor antidumping, compensatorii și de salvagardare a inițiat prima investigație din perioada declanșării crizei financiare mondiale privind oportunitatea aplicării măsurilor de salvagardare

la importul produselor de cofetărie, înaintând Guvernului Republicii Moldova propunerea de instituire a măsurii de salvagardare.

În unele state se aplică măsuri de protecționism combinate. Astfel, Argentina și Indonezia au introdus prețul minimal de import la circa 1000 de mărfuri și condiții suplimentare ce țin de licențierea importului de produse. În acest mod au crescut semnificativ cheltuielile legate de importul acestor mărfuri.

Protecționismul provoacă o îngrijorare deosebită datorită reacției adverse care poate apărea din partea țărilor afectate. În multe cazuri aceste măsuri sunt încălcări ale acordurilor internaționale și în special celor ce țin de Organizația Mondială a Comerțului.

În urma declanșării crizei financiare mondiale asupra guvernelor tuturor statelor este efectuată o puternică presiune politică în vederea promovării diverselor măsuri care ar ameliora situația creată de criza dată și preîntâmpina crizele viitoare.

Când astfel de acțiuni politice nu sunt coordonate, privite în complex, apare o mare probabilitate ca acestea să se dovedească anticoncurențiale.

În multe cazuri, cu excepția Uniunii Europene, acțiunile guvernelor de ieșire din criză nu au fost coordonate cu autoritățile de protecție a concurenței, în pofida faptului că astfel de măsuri pot avea un impact semnificativ asupra concurenței și asupra comerțului internațional. Acest lucru posibil să se fi întâmplat din cauza că guvernele statelor date nu au conștientizat că pentru politica statului în domeniul concurenței poartă responsabilitate nu numai autoritatea de protecție a concurenței, dar toate autoritățile publice centrale și locale. În acest context toate măsurile întreprinse de guvern ar trebui să fie în concordanță cu politica statului în domeniul concurenței, fiind avizate prin prisma impactului asupra concurenței.

În perioada crizei una din direcțiile fundamentale ale activității autorităților de protecție a concurenței ar fi promovarea culturii concurențiale și convingerea guvernelor să promoveze o politică transparentă prin evaluarea impactului asupra concurenței. În multe cazuri când guvernul încearcă să neglijeze aspectele concurențiale, survin organisme internaționale. Astfel, măsurile guvernanților de favorizare a agenților economici naționali pot avea consecințe și pe plan internațional.

Printre problemele concurenței provocate de criză, se pot menționa câteva:

➤ În primul rând, modificarea mediului concurențial ca urmare a crizei care se poate materializa prin reducerea cererii, scăderea comerțului

internațional, falimentul unor societăți comerciale, deficitul de lichiditate pentru investiții etc.

➤ În al doilea rând, pericolul distorsionării concurenței legat de acțiunile anticriză ale guvernării, care se manifestă prin politica de protecționism, măsurile discriminatorii de stimulare a economiei, achiziții publice preferențiale, tentația de a reglementa mai drastic prețurile etc.

➤ În al treilea rând, are loc creșterea importanței strategiei de reducere a sărăciei.

În condițiile de criză, apare întrebarea dacă autoritatea de protecție a concurenței în procesul evaluării acțiunilor anticriză întreprinse de autoritățile publice, precum și acțiunilor agenților economici orientate spre reducerea concurenței, ar trebui să utilizeze aceleași etaloane și criterii ca și în condiții economice normale.

După cum s-a menționat, în condițiile crizei financiare mondiale aplicarea de către autoritatea de protecție a concurenței a legislației poate întâmpina unele dificultăți care țin în special de:

1) Evaluarea impactului concentrărilor economice, deoarece este dificil de apreciat dacă această concentrare este din cauza necesității întreprinderilor de a supraviețui în condiții dificile în vederea ripostării presiunilor crizei sau se face în scopul creșterii puterii de piață. În acest context apare întrebarea dacă se poate permite concentrarea economică care ar duce la crearea agenților economici cu o situație dominantă pe piață sau la consolidarea situației dominante deja existente. În condițiile Republicii Moldova, luând în considerare faptul că întreprinderile autohtone ar trebui să facă față atât efectelor crizei financiare mondiale, cât și presiunilor concurențiale a întreprinderilor din statele vecine, care deseori sunt de o putere economică și financiară mai mare, concentrarea economică poate fi admisă chiar și cu riscul creării unui agent economic cu situație dominantă, sau întăririi poziției dominante a agentului economic deja existent.

2) Aplicarea legislației concurențiale față de acordurile de cartel. În condițiile crizei, reducerii cererii sau sub riscul falimentului, agenții economici pot fi tentați să divizeze piața și să stabilească prețuri comune. În acest caz, luând în considerare pericolul extrem pe care îl comportă acordurile anticoncurență pe orizontală, acestea nu pot fi tolerate, deoarece se aduc prejudicii consumatorului, ceea ce contravine și principiului de reducere a sărăciei.

3) Aplicarea legislației concurențiale față de acordurile pe verticală și abuzul de poziția dominantă. În condițiile crizei mondiale pot crește

situațiile de abuz de poziție dominantă și acorduri pe verticală care sunt orientate spre limitarea accesului pe piață a altor agenți economici. Măsurile date vor fi orientate în special pentru a păstra venitul întreprinderilor care deja există. De asemenea, în condițiile imperfecțiunii informației creditorii vor fi mai rezervați și mai puțin dispuși să finanțeze activitatea noilor agenți economici intrați pe piață. Astfel, se creează premise ca pe piață să activeze mai puțini agenți economici. În acest context, sunt necesare noi criterii pentru aprecierea efectelor acestor acțiuni, și anume prin prisma impactului asupra economiei, bunăstării.

În perioada de criză, deseori politica concurențială a statului poate fi dată în umbră, tentațiile de protecționism sunt foarte puternice, chiar se vorbește de o renaștere a politicii industriale protecționiste. Măsurile respective trebuie însă privite din punct de vedere strategic, deoarece încălcarea acordurilor internaționale la care este parte Republica Moldova poate provoca mai multe prejudicii decât beneficii. În acest context, analiza efectelor intervenției statului în economie este necesară și nu poate fi ignorată la elaborarea și promovarea politicii economice.

Este important să ne dăm seama care vor fi reperele și direcțiile politicii concurențiale după criză. În acest context se iscă mai multe întrebări: dacă legislația și sancțiunile în domeniu nu sunt prea dure, deoarece aplicarea acestora poate provoca falimentul contravenientului; poate oare legislația concurențială să contribuie la creșterea bunăstării păturilor social vulnerabile; analiza pieței ca instrument, este necesară pentru aplicarea legislației sau nu etc.

Ajutorul de stat acordat în condiții de criză este un lucru extrem de important și, analizându-l prin prisma Uniunii Europene, observăm că intervenția guvernelor este destul de consistentă. În Republica Moldova, problema intervenției statului în economie prin intermediul ajutorului de stat se complică din cauza mai multor limite și factori care trebuie priviți și examinați în complex:

➤ Pe de o parte, Republica Moldova pretinde să treacă la o creștere economică durabilă bazată pe investiții, fapt care presupune crearea condițiilor necesare;

➤ Existența crizei mondiale care a redus semnificativ cererea internă și are impact asupra comerțului internațional;

➤ Tendința de aplicare a măsurilor de protecționism a industriei autohtone care poate provoca reacții adverse pe plan internațional;

➤ Decizia politică de integrare în Uniunea Europeană presupune armonizarea legislației

naționale la Acquis-ul comunitar, care determină limitele acordării ajutorului de stat sectorial.

Experiența economică atestă faptul că asemenea crize sunt precedate de intensificarea semnificativă a rolului statului, reducerea rolului concurenței și, în acest fel, se va obține relansarea economiei și creșterea economică. Măsurile de protecție sunt, desigur, foarte importante, dar acestea nu exclud factorii care au provocat criza. Astfel, în contextul celor expuse, menționăm că politica concurențială este o verigă importantă a economiei de piață și urmează a fi aplicată consecvent atât în perioada de criză, cât și după depășirea acesteia.

Bibliografie

1. Chad P. Bown The Global Resort to Antidumping, Safeguards, and other Trade Remedies amidst the Economic Crisis. The World Bank Poverty Reduction and Economic Management Network International Trade Department. September, 2009

2. Hiau Looi Kee, Cristina Neagu, Alessandro Nicita / Is Protectionism on the Rise? Assessing National Trade Policies during the Crisis of 2008. The World Bank Development Research Group Trade and Integration Team. April, 2010

3. Comunicarea Comisiei - Cadru temporar pentru măsurile de ajutor de stat de sprijinire a accesului la finanțare în contextul actualei crize financiare și economice (adoptată la 17 decembrie 2008) http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/horizontal.html.

Cercel de tâmplă, argint, sec. XV–XVII,
Șaptebani, Rîșcani